

Marta Bogdanowicz

Kwestionariusz rozpoznawania specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu – klasa I

Opracowanie statystyczne – Karol Karasiewicz

Uczeń: Wiek:

Szkoła podstawowa: Klasa:

Miejscowość: miasto duże miasto małe wieś Okres badania: wrzesień październik

Lp.	Stwierdzenie dotyczące umiejętności dziecka – początek klasy I	Ocena: od 5 (bardzo dobra) do 1 (niedostateczna)	Wskazówki pomocne przy dokonywaniu oceny	Ocena (liczba ocen bardzo dobrych –5)	Oceniane funkcje i umiejętności
1.	Jest sprawne w czynnościach samoobsługowych.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas codziennych zajęć samoobsługowych – ubierania, jedzenia, posługiwania się przyborami szkolnymi oraz zapytać rodziców.		Motoryka mała – sprawność ruchowa rąk (1–4)
2.	Umie zawiązać na kokardkę sznurowadła, wstążkę.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas ubierania się dziecka i zabawy oraz zapytać rodziców.		
3.	Jest sprawne podczas zabaw manipulacyjnych i konstrukcyjnych.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy, czy dziecko wybiera ten typ zadań lub podejmuje propozycję nauczyciela dotyczącą na przykład budowania z klocków.		
4.	Trzyma poprawnie narzędzia do rysowania, malowania i pisania.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć plastycznych.		
5.	Jest sprawne ruchowo: skacze, szybko biega.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć ruchowych oraz zapytać rodziców.		Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała i równowaga (5–6)
6.	Chodzi po linii (stopa za stopą), stoi chwilę na jednej nodze.	5 4 3 2 1	Należy zaproponować dziecku zabawę ruchową, na przykład naśladowanie bociana.		
7.	Układa z fragmentów obrazki według wzoru.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć, w których używa się układanki, puzzli. Można zaproponować złożenie rysunku rozciętego na 5–6 części (jednego z dwóch identycznych).		Funkcje wzrokowo-przestrzenne (7–11)
8.	Dostrzega braki na obrazkach.	5 4 3 2 1	Należy stwierdzić, jak dziecko sobie radzi z porównywaniem i wskazywaniem około 10 szczegółów (braków) różniących 2 rysunki.		
9.	Rozpoznaje podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt), a także cyfry, litery, które już poznało.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować te umiejętności podczas codziennych sytuacji, oglądania obrazków. Warto też zapytać rodziców, czy dziecko rozpoznaje na przykład literę A lub T na przystankach autobusowych, tramwajowych oraz rozpoznaje niektóre znaki drogowe.		
10.	W szeregu elementów (figur) wskazuje jeden inaczej położony.	5 4 3 2 1	Należy ocenić, jak dziecko sobie radzi ze wskazaniem elementu niepasującego do ciągu rysunków (np. nauczyciel rysuje szlaczek z trójkątów, jeden z nich jest inaczej ułożony w przestrzeni).		
11.	Rozpoznaje litery i cyfry podobne, lecz inaczej położone w przestrzeni.	5 4 3 2 1	Należy ocenić, czy dziecko potrafi wskazać element (literę, cyfrę), który nie pasuje do szeregu pozostałych (np. nauczyciel rysuje szlaczek złożony z cyfry 6, w którym 2–3 cyfry są w innym układzie przestrzennym, np. jako 9 lub odtworzone zwierciadlenie).		
12.	Sprawnie rzuca i chwyta piłkę.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć ruchowych.		
13.	Sprawnie posługuje się nożyczkami.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć plastycznych.		Koordynacja wzrokowo-ruchowa (12–17)
14.	Potrafi narysować ze wzoru koło, kwadrat, krzyż i trójkąt.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć lekcyjnych i dowolnych (zachęcić dziecko do odwzorowania figur geometrycznych).		
15.	Potrafi starannie pokolorować i/lub zakreškować rysunek konturowy	5 4 3 2 1	Należy zaproponować pokolorowanie lub zakreškowanie dowolnego rysunku konturowego.		
16.	Precyzyjnie rysuje po śladzie.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć plastycznych.		
17.	Sprawnie rysuje szlaczek w liniaturze, wykonuje zadanie do końca.	5 4 3 2 1	Należy na zajęciach plastycznych rozpocząć rysowanie szlaczka umieszczonego w poszerzonej liniaturze i zachęcić dziecko do dokończenia go.		

Lp.	Stwierdzenie dotyczące umiejętności dziecka – początek klasy I	Ocena: od 5 (bardzo dobra) do 1 (niedostateczna)	Wskazówki pomocne przy dokonywaniu oceny	Ocena (liczba ocen bardzo dobrych –5)	Oceniane funkcje i umiejętności
18.	Rozpoznaje i tworzy rymy.	5 4 3 2 1	Podczas zabawy z rymami należy zaobserwować czy dziecko spośród 3 słów (np. kotek, kredka, płotek) wskazuje te, które się rymują, oraz czy podaje słowa, które tworzą rymy (np. mama, dama, brama).	Funkcje słuchowo-językowe (18–29)	
19.	Poprawnie wypowiada głoski.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas codziennych zajęć i zapisać, które głoski wypowiada dziecko niepoprawnie.		
20.	Rozróżnia pary słów, które różnią się jedną głoską.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe, gdy dziecko wskazuje, czy słyszy parę tych samych wyrazów, czy innych (różniących się jedną głoską, np. dom – tom, noże – nosze).		
21.	Poprawnie dokonuje analizy sylabowej słów.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe, gdy dziecko dzieli na sylaby coraz dłuższe słowa (np. dom, domek, domeczek, czekolada).		
22.	Poprawnie dokonuje syntezy sylabowej słów.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe, gdy dziecko łączy sylaby, tworząc coraz dłuższe słowa (np. o-sa, ko-lac-ja, po-nie-dzia-łek).		
23.	Poprawnie wydziela pierwszą i ostatnią głoskę w słowie.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe, na przykład: „Jedzie pociąg naładowany towarami, których nazwy zaczynają się na głoskę [k]. Jakie to towary? „Jaka głoska mieszka na końcu słowa <i>auto</i> ?”.		
24.	Potrafi dokonać analizy głoskowej krótkich i prostych słów.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, czy dziecko potrafi podać głoski, które słyszy na przykład w słowie nos.		
25.	Poprawnie dokonuje syntezy głoskowej krótkich słów.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe. Na przykład badający podaje w formie izolowanych głosek imię (O-l-e-k), a dziecko powinno je poprawnie wypowiedzieć (Olek).		
26.	Szybko wymienia ciąg nazw, na przykład imiona dziewczynek, nazwy zwierząt.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy w zagadki językowe.		
27.	Rozumie zabawę w „mowę kaczek” – usuwa sylabę <i>ka</i> przed każdego wyrazu.	5 4 3 2 1	Należy ocenić podczas zabawy w zagadki językowe, na przykład czy dziecko potrafi rozpoznać swoje imię oraz imiona innych osób usłyszane w zmienionej formie (np. z dodatkiem sylaby <i>ka</i> – kaZosia, kaOla).		
28.	Potrafi utworzyć słowo przez usunięcie z niego pierwszej głoski.	5 4 3 2 1	Podczas zabawy w zagadki językowe należy ocenić, jak dziecko wykonuje polecenia typu: „Gdy usłyszysz słowo drogi, nie mów pierwszej głoski [d]. Zgadnij, jakie słowo powstało”.		
29.	Potrafi szybko nazywać wskazywane elementy na obrazku.	5 4 3 2 1	Należy ocenić, jak dziecko radzi sobie z nazywaniem elementów na obrazku w dowolnym ćwiczeniu.		
30.	Pamięta wierszyki, rymowanki, piosenki.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych, podczas zajęć dydaktycznych. Warto też zasięgnąć opinii rodziców.		Pamięć (30)
31.	Ma ustaloną dominację ręki (prawo- lub leworęczność).	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas rysowania i pisania oraz czynności samoobsługowych, na przykład jedzenia.		Lateralizacja (31)
32.	Umie wskazać, gdzie ma swoją prawą i lewą rękę, prawe i lewe oko.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabawy.		Orientacja w kierunkach lewo–prawo (32)
33.	Potrafi koncentrować uwagę mimo zakłócających bodźców.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć dydaktycznych i zabawy.		Uwaga (33)
34.	Zna niektóre litery.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych i podczas zajęć dydaktycznych oraz zasięgnąć opinii rodziców.		Umiejętności sprzyjające uczeniu się czytania i pisania (34–40)
35.	Zna niektóre cyfry.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych i podczas zajęć dydaktycznych.		
36.	Potrafi rozpoznawać niektóre wyrazy.	5 4 3 2 1	W sytuacjach codziennych i podczas zajęć dydaktycznych należy zaobserwować, czy dziecko rozpoznaje napisane swoje imię, imiona innych osób, szyldy, podpisy pod obrazkami.		
37.	Interesuje się książką, potrafi dość długo słuchać czytanego tekstu.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych, podczas zajęć dydaktycznych. Warto też dowiedzieć się od rodziców, czy dziecko słucha uważnie, nie tylko ogląda obrazki.		
38.	Rozumie przeczytany przez dorosłego tekst i potrafi się na jego temat wypowiedzieć.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zajęć dydaktycznych. Warto też zasięgnąć opinii rodziców.		
39.	Wypowiada się spontanicznie, budując zdania poprawnie pod względem logicznym i gramatycznym.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych i podczas zajęć dydaktycznych.		
40.	Dysponuje bogatym słownikiem.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować w sytuacjach codziennych i podczas zajęć dydaktycznych. Warto też zasięgnąć opinii rodziców.		

UWAGA! Jeżeli w stwierdzeniu wymienia się dwie umiejętności, wystarczy opanowanie jednej, aby wystawić ocenę pozytywną – 3 pkt. Jeśli dziecko opanowało ją bardzo dobrze, na przykład bardzo sprawnie jeździ na rowerze, można mu przyznać nawet 5 pkt.

Obliczanie wyników i ich interpretacja

1. Założenia kwestionariusza

Kwestionariusz jest przeznaczony do oceny trudności w czytaniu i pisaniu, ujawnienia ryzyka specyficznych trudności w uczeniu się: **dysleksji, dysortografii i dysgrafii**. Te trudności powinny być dostrzeżone już w pierwszej klasie, a nawet wcześniej. Symptomy, które je zapowiadają, dają bowiem o sobie znać w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym. Są uwarunkowane opóźnieniem rozwoju określonych funkcji poznawczych (szczególnie językowych) i/lub ruchowych, a także ich integracji. Określenie „specyficzne” oznacza, że trudności nie są skutkiem opóźnienia rozwoju intelektualnego ani schorzeń neurologicznych. Nie zostały spowodowane wyłącznie wadą zmysłu, zaniedbaniem środowiskowym lub dydaktycznym. Te niekorzystne czynniki mogą nasilać specyficzne trudności, lecz nie są ich przyczyną.

Założeniem przy opracowaniu kwestionariusza było stworzenie bardzo prostego narzędzia służącego nauczycielowi do przesiewowej oceny umiejętności dziecka w zakresie czytania i pisania oraz sprawności uczestniczących w nich funkcji. Przyjęto, że **nauczyciel i specjalista szkolny powinni poznawać dziecko w każdej sytuacji kontaktu z nim – nie tylko na lekcji lub podczas zaplanowanego badania diagnostycznego**. Obserwacja zachowania, rozmowy z dzieckiem, analiza jego prac, sprawności w wykonywaniu zadań na materiale przeznaczonym do nauki szkolnej w klasie I oraz informacje przekazane przez rodziców powinny umożliwić poznanie mocnych stron rozwoju i utrudnień rozwojowych ucznia, przede wszystkim w zakresie funkcji poznawczych (wzrokowo-przestrzennych, słuchowo-językowych) i ruchowych oraz ich współdziałania (integracji percepcyjno-motorycznej). Tak dokonana ocena stwarza podstawy do przewidywania, czy dziecko opanuje umiejętność czytania i pisania w tempie i stopniu określonym w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej dla klas I–III. Najlepiej dokonać oceny już na początku klasy I, a następnie kontynuować obserwację i ocenę za pomocą kwestionariuszy dla klas II i III.

Proponowane narzędzie nie ma formy testu. Nie zawiera szczegółowych instrukcji dla nauczyciela ani konkretnych pomocy używanych do badania. Do kwestionariusza dołączono jedynie przykłady zadań, które pozwalają na obserwację określonego zachowania dziecka.

Kwestionariusz jest narzędziem przesiewowym. Nie wymaga indywidualnego badania, na które zazwyczaj potrzeba około 2 godzin, lecz pozwala na dokonanie szybkiej oceny uczniów całej klasy. Jeżeli nauczyciel wnikliwie obserwuje swoich uczniów, analizuje ich pracę, proponuje określone zadania, aby poznać ich możliwości, to przy okazji kontaktu z dziećmi i rodzicami szybko zgromadzi informacje potrzebne do wypełnienia kwestionariusza. Diagnoza szkolna ma wówczas charakter procesu poznawania ucznia, a na dokonanie ostatecznej oceny wystarczy kilka minut.

Opis metody

Kwestionariusz zawiera 40 stwierdzeń przyporządkowanych do 10 skal:

- I. Motoryka mała – sprawność ruchowa rąk (1–4)
- II. Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała i równowaga (5–6)
- III. Funkcje wzrokowo-przestrzenne (7–11)
- IV. Koordynacja wzrokowo-ruchowa (12–17)
- V. Funkcje słuchowo-językowe (18–29)
- VI. Pamięć (30)
- VII. Lateralizacja czynności ruchowych (31)
- VIII. Orientacja w przestrzeni – w kierunkach lewo/prawo (32)
- IX. Uwaga (33)
- X. Umiejętności sprzyjające uczeniu się czytania i pisania (34–40)

Każdą skalę można ocenić i analizować oddzielnie. Oblicza się też wynik ogólny dla całej skali.

2. Okres stosowania

Ocenę za pomocą kwestionariusza należy przeprowadzić po okresie adaptacji ucznia w szkole, czyli po pierwszym lub drugim miesiącu nauki w klasie I. Jest to również wystarczający czas na poznanie dziecka, jeśli zmieniło ono szkołę lub nauczyciela. W przypadku utrzymywania się u określonych uczniów zagrożenia specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu nauczyciel może je potwierdzić po roku za pomocą badania kontrolnego.

3. Obliczanie i interpretacja wyników

Na podstawie wiedzy zgromadzonej w kontakcie z uczniem i jego rodzicami, nauczyciel wypełnia kwestionariusz – zakreśla przy każdym stwierdzeniu wartość od 1 do 5. Ocena 5 oznacza, że dziecko całkowicie spełnia wymagania, o których mowa w danym stwierdzeniu (ocena bardzo dobra), 4 – dziecko prawie zawsze lub w dużym zakresie spełnia podane wymagania, 3 – uczeń zazwyczaj wypełnia wymogi określone w stwierdzeniu, 2 – uczeń rzadko spełnia oczekiwane wymagania, 1 – dziecko nie spełnia wymagań. Jeżeli w stwierdzeniu wymienia się dwie umiejętności, wystarczy opanowanie jednej, aby wystawić ocenę pozytywną – 3 pkt. Jeśli dziecko opanowało ją bardzo dobrze, na przykład bardzo sprawnie jeździ na rowerze, można mu przyznać nawet 5 pkt.

Kwestionariusz posiada wstępne normy dla klasy I (początek roku szkolnego). Zostały one zamieszczone w tabelach 7 i 8.

3.1. Oceny cząstkowe kwestionariusza w poszczególnych skalach

Oceny umiejętności szkolnych ucznia, a także rozwoju jego funkcji poznawczych i ruchowych uczestniczących w czytaniu i pisaniu oraz ich integracji dokonuje się na podstawie zaznaczonych przez nauczyciela wartości od 1 do 5, odnoszących się do każdego stwierdzenia. W zasadzie wszystkie dzieci powinny uzyskać oceny bardzo dobre (5), świadczące o pożądanym poziomie rozwoju funkcji poznawczych i ruchowych oraz umiejętności szkolnych. Aby ocenić rozwój i funkcjonowanie ucznia w poszczególnych skalach – częściach kwestionariusza – należy **zliczyć jedynie wszystkie zakreślone wartości 5**. Wynik (sumę ocen bardzo dobrych) w **każdej skali** należy **przyrównać do odpowiedniej pozycji w tabeli** z normami oraz zinterpretować zgodnie ze wskazaniem: **wynik niski – przeciętny – wysoki**.

3.2. Ocena ogólna kwestionariusza

Wynik ogólny kwestionariusza należy obliczyć, sumując wyniki w poszczególnych skalach oraz surowe wyniki (o wartości od 1 do 5) dla pojedynczych pozycji, które nie zostały uwzględnione w tabeli z normami (uwaga, lateralizacja, orientacja w otoczeniu, czyli pozycje od 30 do 32).

Obliczenie wyników cząstkowych w zakresie osobnych funkcji i umiejętności szkolnych pozwala stwierdzić, które z nich stanowią słabe, a które mocne strony ucznia. Wynik ogólny i wyniki poszczególnych skal pozwalają na dostrzeżenie dzieci potrzebujących indywidualnej opieki, które powinny być objęte dalszą obserwacją i pomocą. Służą do opracowania przez zespół nauczycieli uczących dziecko planu udzielania tej pomocy oraz monitorowania jego realizacji i oceny skuteczności.

4. Zakwalifikowanie do odpowiedniej formy pomocy

W wypadku stwierdzenia niskiego ogólnego wyniku, gdy jednocześnie ujawnia się słaby poziom rozwoju funkcji słuchowo-językowych oraz występują nasilone trudności w czytaniu i pisaniu konieczne jest udzielenie dziecku pomocy w formie zajęć wspomagających rozwój. Przyczyny tych trudności mogą być różne. Jedną z nich jest ryzyko dysleksji. W takich sytuacjach wskazane są zajęcia korekcyjno-kompensacyjne. Mają one na celu podniesienie poziomu sprawności funkcji poznawczych i ruchowych oraz kształcenie umiejętności czytania i pisania. Jeżeli w ciągu rocznego cyklu tych zajęć obserwuje się bardzo wolny postęp w wyrównywaniu stwierdzonych braków rozwojowych i doskonaleniu umiejętności czytania i pisania, wskazane jest badanie kontrolne pod koniec roku szkolnego na przykład przez psychologa i pedagoga.

5. Wdrożenie programu wsparcia

Kwestionariusz ułatwia planowanie ćwiczeń, ponieważ wskazuje, z jakimi zadaniami dziecko sobie nie radzi. Mając na uwadze specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz deficyty stwierdzone w badaniu kwestionariuszowym, nauczyciele uczący danego ucznia powinni zgodnie z nowymi rozporządzeniami MEN zaplanować strategię udzielania mu pomocy. Zespół nauczycieli opracowuje Kartę Indywidualnych Potrzeb Ucznia (KIPU), która od września 2012 roku będzie stanowić w szkole podstawowej dokument obowiązkowy dla każdego dziecka z trudnościami w uczeniu się. W pracy nad pokonywaniem trudności ucznia powinni uczestniczyć nauczyciele, specjaliści ze szkoły i poradni oraz rodzice, którzy kontynuują zajęcia w domu.

6. Ocena udzielonego wsparcia – badanie kontrolne

Oprócz badań wstępnych za pomocą zaprezentowanego kwestionariusza planuje się też badania kontrolne na koniec klasy I. Taka procedura pozwala na ocenę, w jakim stopniu dziecko poprawiło swoje wyniki, usprawniło podstawowe funkcje poznawcze i ruchowe oraz udoskonało umiejętność czytania i pisania. Jeżeli całoroczna praca zgodnie z Kartą Indywidualnych Potrzeb Ucznia nie przyniesie postępu, należy kontynuować pomoc i badania w następnych klasach. Diagnozy ryzyka dysleksji, dysortografii i dysgrafii można dokonać na końcu pierwszego roku szkolnego za pomocą Skali Ryzyka Dysleksji – z wykorzystaniem norm dla klasy I (Bogdanowicz, 2005, 2011) oraz na początku kolejnego roku szkolnego za pomocą kwestionariusza dla klasy II. Konieczne jest dokonanie wnikliwej oceny umiejętności czytania i pisania za pomocą testów pedagogicznych. Przykładem jest Test głośnego czytania „Dom Marka” (Bogdanowicz, 2009), dostępny również w wersji komputerowej (Bogdanowicz, 2010).

Ze względu na przesiewowy charakter badań, należy je przeprowadzić ze wszystkimi uczniami w klasie. Badaniami nie obejmuje się tylko dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności intelektualnej, autyzmie, schorzeniach neurologicznych oraz poważnej wadzie słuchu i wzroku. Dysleksji, dysortografii i dysgrafii nie rozpoznajemy bowiem w wypadkach upośledzenia umysłowego, chorób neurologicznych i wtedy, gdy jedyną przyczyną trudności szkolnych jest zaniedbanie środowiskowe i/lub wady narządów zmysłu. Uczniowie ci powinni być objęci pomocą dostosowaną do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych. W takich sytuacjach zaburzenia czytania i pisania nie mają bowiem charakteru specyficznego, lecz stanowią współwystępujące symptomy dysfunkcji ośrodkowego układu nerwowego.

Należy podkreślić, że kwestionariusz nie służy do pełnej oceny umiejętności określonych w podstawie programowej dla klasy I. Jest przeznaczony głównie do badania funkcji zapewniających skuteczne uczenie się czytania i pisania. Kwestionariusz ma charakter eksperymentalny ze względu na trwające prace nad jego ostateczną formą. Będziemy wdzięczni użytkownikom za podzielenie się swoimi uwagami na temat jego przydatności do rozpoznawania uczniów ryzyka dysleksji oraz sugestiami co do potrzeby dokonania zmian w celu udoskonalenia tego narzędzia diagnozy nauczycielskiej.

7. Rzetelność narzędzia diagnostycznego „Kwestionariusz rozpoznawania trudności w czytaniu i pisaniu – klasa I”

Rzetelność skal kwestionariusza obliczono na podstawie metody szacowania spójności wewnętrznej Kuderera-Richardsona (KR-20). Wyniki tej analizy przedstawia tabela 1. Wyniki analizy rzetelności pozwalają wskazać, że jest to wysoce spójne i satysfakcjonująco precyzyjne narzędzie oceny poziomu funkcjonowania dziecka w zakresie rozwoju motorycznego, funkcji słuchowo-językowych, wzrokowo-przestrzennych oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej, a także dodatkowych umiejętności wspierających naukę czytania i pisanie. Wyniki uzyskane oddzielnie dla każdej z płci oraz dla dzieci ogółem przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Podsumowanie analizy spójności wewnętrznej metodą Kudera-Richardsona dla poszczególnych sfer funkcjonowania w skali

Skale	Ogółem (N = 8245)					Chłopcy (N = 4025)					Dziewczęta (N = 4520)				
	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD
Motoryka (mała i duża)	0,82	0,43	0,91	3,31	2,13	0,82	0,43	0,91	2,97	2,14	0,81	0,42	0,90	3,63	2,08
Funkcje wzrokowo-przestrzenne	0,89	0,63	0,07	2,77	0,21	0,89	0,62	0,69	2,50	2,09	0,89	0,63	0,67	3,03	2,04
Koordinacja wzrokowo-ruchowa	0,74	0,41	0,75	1,66	1,46	0,73	0,41	0,71	1,30	1,38	0,73	0,40	0,76	2,00	1,45
Funkcje słuchowo-językowe	0,93	0,54	1,13	6,33	4,40	0,93	0,54	1,14	5,65	4,43	0,93	0,52	1,14	6,97	4,27
Umiejętności sprzyjające uczeniu się czytania i pisania	0,85	0,47	0,82	2,82	2,08	0,84	0,47	0,81	2,48	2,04	0,85	0,48	0,82	3,15	2,08
Wynik ogólny	0,96	0,41	2,63	34,71	13,12	0,93	0,40	2,76	27,11	11,73	0,972	0,43	2,52	37,02	12,03

Skale	Wieś (N = 3424)					Miasto (N = 4821)				
	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD
Motoryka (mała i duża)	0,81	0,42	0,92	3,34	2,12	0,82	0,43	0,91	3,29	2,13
Funkcje wzrokowo-przestrzenne	0,90	0,64	0,66	2,72	2,07	0,89	0,64	0,68	2,81	2,07
Koordinacja wzrokowo-ruchowa	0,74	0,42	0,74	1,65	1,46	0,73	0,40	0,76	1,66	1,45
Funkcje słuchowo-językowe	0,93	0,54	1,14	6,14	4,41	0,93	0,54	1,14	6,46	4,38
Umiejętności sprzyjające uczeniu się czytania i pisania	0,85	0,49	0,81	2,78	2,09	0,85	0,48	0,82	2,85	2,08
Wynik ogólny	0,98	0,46	3,02	34,58	13,93	0,97	0,45	2,51	35,03	11,99

SE – błąd oszacowania wyniku prawdziwego M – średnia SD – odchylenie standardowe

Wyniki analizy rzetelności pozwoliły wskazać, że wszystkie wyróżnione skale szacunkowe są spójnymi wewnątrznie i satysfakcjonująco precyzyjnymi narzędziami do oceny poziomu poszczególnych funkcji dziecka. Wysoce zadowolające jest, że rzetelność skal jest bardzo zbliżona niezależnie od czynników płci czy miejsca zamieszkania dziecka. Oznacza to, że skala jest równie precyzyjnym narzędziem do oceny poziomu funkcjonowania dziecka niezależnie od płci czy miejsca zamieszkania. A więc zastosowanie skali wydaje się bardzo szerokie.

Pierwsza z nich dotyczy oszacowania rzetelności w skali motoryki. Sfera motoryki małej i dużej została dla celów oszacowania spójności wewnętrznej ujęta łącznie ze względu na niewielką liczbę pytań dotyczących motoryki dużej (jedynie 2). Z podobnego powodu nie zostały przedstawione szacowania rzetelności lub wyniki norm dla skal lateralizacji, orientacji w przestrzeni i uwagi. Skale te składają się jedynie z pojedynczych stwierdzeń i dlatego nie mogą być poddane zgłębionej analizie statystycznej. Należy je zatem traktować w sposób opisowy i posługiwać się jedynie dla orientacyjnego rozpoznania trudności dziecka.

Częstość uzyskiwania przez uczniów wyniku wysokiego, tzn. oceny 5, w poszczególnych sferach jest wskaźnikiem w psychometrii nazywanym „trudnością zadania” (Brzeziński, 1996; Hornowska, 2001). Analiza tych wskaźników może posłużyć do stworzenia wysoce precyzyjnych narzędzi diagnozy postępu dzieci w terapii.

Analiza częstości uzyskiwania wysokich wyników (tzn. 5) przez uczniów w poszczególnych grupach (chłopcy – dziewczęta, zamieszkujący miasto – wieś) pozwala pokazać, jaka jest częstość występowania problemów w danej sferze. Dlatego może się okazać wysoce interesująca dla indywidualnej diagnozy i oceny funkcjonowania dziecka. Częstość uzyskiwania według klucza wysokiego wyniku przez dzieci w każdej z grup przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 2. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie motoryki przez dzieci klas I

Stwierdzenia	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Wieś	Miasto
Jest sprawne w czynnościach samoobsługowych.	59,6	50,2	68,2	61,8	58
Umie zawiązać na kokardkę sznurowadła, wstążkę.	42,4	29,4	54,7	43,4	41,7
Jest sprawne podczas zabaw manipulacyjnych i konstrukcyjnych.	58,2	58,2	58,2	58	58,3
Trzyma poprawnie narzędzia do rysowania, malowania i pisania.	65,2	57,6	72,5	65,5	65
Jest sprawne ruchowo: skacze, szybko biega.	53,2	53,2	53,2	52,2	53,9
Chodzi po linii (stopa za stopą), stoi chwilę na jednej nodze.	52,4	48,3	56,4	52,7	52,3

Tabela 3. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie funkcji wzrokowo-przestrzennych przez dzieci klas I

Stwierdzenia	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Wieś	Miasto
Układa z fragmentów obrazki według wzoru.	56	60,4	61,4	54,1	57,4
Dostrzega braki na obrazkach.	56,8	51,5	61,5	55,5	57,5
Rozpoznaje podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt), a także cyfry, litery, które już poznało.	59	54,9	62,5	56,3	60,5
W szeregu elementów (figur) wskazuje jeden inaczej położony.	52,6	46,6	58,7	53	52,7
Rozpoznaje litery i cyfry podobne, lecz inaczej położone w przestrzeni.	52,3	46,3	58,5	52,9	52,3

Tabela 4. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie koordynacji wzrokowo-przestrzennej przez dzieci klas I

Stwierdzenia	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Wieś	Miasto
Sprawnie rzuca i chwytą piłkę.	49,5	31,2	67,6	49,6	49,9
Sprawnie posługuje się nożyczkami.	33	26,3	39,4	31,5	34
Potrafi narysować ze wzoru koło, kwadrat, krzyż i trójkąt.	37	26,3	47,2	37,6	36,6
Potrafi starannie pokolorować i/lub zakreślować rysunek konturowy.	45,8	46	45,6	45,8	45,8
Precyzyjnie rysuje po śladzie.	37,3	26,8	46,7	35,7	36,9
Sprawnie rysuje szlaczek w liniaturze i wykonuje to zadanie do końca.	41,6	36,4	46,2	40,8	41,4

Tabela 5. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie funkcji słuchowo-językowych przez dzieci klas I

Stwierdzenia	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Wieś	Miasto
Rozpoznaje i tworzy rymy.	59,6	51,6	67,3	57,6	61,1
Poprawnie wypowiada głoski.	51,2	44,3	57,7	48,8	52,8
Rozróżnia pary słów, które różnią się jedną głoską.	55,8	50	61,3	52,9	57,9
Poprawnie dokonuje analizy sylabowej słów.	50,9	45,1	56,5	49,2	52,2
Poprawnie dokonuje syntezy sylabowej słów.	34,8	31,2	38,2	32,7	36,3
Poprawnie wydziela pierwszą i ostatnią głoskę w słowie.	64,8	59,4	69,9	63,4	65,8
Potrafi dokonać analizy głoskowej krótkich i prostych słów.	66,3	61	71,4	3176	65,9
Poprawnie dokonuje syntezy głoskowej krótkich słów.	65,4	60	70,5	65,1	67,2
Szybko wymienia ciąg nazw, na przykład imiona dziewczynek, nazwy zwierząt.	52,1	44,1	59,8	51,7	52,4
Rozumie zabawę „mowa kaczek” – usuwa sylabę <i>ka</i> sprzed każdej sylaby.	29,1	25,3	32,8	29	29,2
Potrafi utworzyć słowo po usunięciu z niego pierwszej głoski.	36,4	32,4	40,2	34,5	37,7
Potrafi szybko nazywać wskazywane elementy na obrazku.	66,2	61,3	67,5	64,3	69,2
Pamięta wierszyki, rymowanki, piosenki.	51,3	46,9	53,9	49,4	53,5

Tabela 6. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie umiejętności sprzyjających nauce czytania przez dzieci klas I

Stwierdzenia	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Wieś	Miasto
Zna niektóre litery.	67,8	61,4	73,9	67,3	68,2
Zna niektóre cyfry.	77,1	72,4	81,5	75,9	77,9
Potrafi rozpoznawać niektóre wyrazy.	45,7	37,9	53,2	47,3	44,6
Interesuje się książką. Potrafi dość długo słuchać czytanego tekstu.	26,6	1322	31,3	25,7	27,3
Rozumie przeczytany przez dorosłego tekst i potrafi się na ten temat wypowiedzieć.	31,4	1572	37,3	29,3	32,9
Wypowiada się spontanicznie. Buduje zdania poprawne pod względem logicznym i gramatycznym.	33,6	29,1	37,8	32,9	34
Dysponuje bogatym słownikiem.	32,5	800,6	37,6	31,1	33,5

Zestawienie wyników przedstawione w powyższych tabelach pokazuje, że dziewczęta otrzymują wyższe wyniki od chłopców, natomiast różnica między uczniami ze szkół miejskich i wiejskich nie wydaje się aż tak istotna.

8. Normy dla uczniów klasy I – początek roku szkolnego

Sposób obliczania i interpretacja wyników

Wyniki w poszczególnych częściach kwestionariusza, które służą ocenie wyróżnionych funkcji, należy porównać z danymi w tabeli 7. W tym celu liczbę uzyskanych punktów (zliczonych ocen 5) dotyczących określonej funkcji odnajdujemy w danej kolumnie tabeli, a interpretację tego wyniku odczytujemy w kolumnie pierwszej.

Tabela 7. Przeliczenie wyniku punktowego na poziom funkcjonowania w poszczególnych sferach

Wynik	Liczba wystąpień oceny 5 w poszczególnych skalach						
	Motoryka			Funkcje wzrokowo-przestrzenne (0–5 max)	Koordynacja wzrokowo-ruchowa (0–4 max)	Funkcje słuchowo-językowe (0–12 max)	Umiejętności sprzyjające uczeniu się czytania i pisania (0–6 max)
	Mała (0–4 max)	Duża (0–2 max)	Ogółem (0–6 max)				
Niski	0	0	0 do 1	0 do 1	0	0 do 2	0 do 1
Przeciętny	1 do 2	1	2 do 4	2 do 4	1 do 2	3 do 9	2 do 3
Wysoki	3 do 4	2	5 do 6	5	3 do 4	10 do 12	4 do 6

Dla czterech niewymienionych w tabeli skal: pamięć słowna, lateralizacja czynności ruchowych, orientacja w przestrzeni – w kierunkach lewo/prawo oraz uwaga, można wyróżnić jedynie wynik wysoki (zaznaczenie cyfry 5 na skali ocen – tylko te oceny zliczamy i dodajemy do ogólnego wyniku) oraz wynik niski (zaznaczenie jednej z cyfr od 1 do 4).

Aby obliczyć **wynik ogólny** całego kwestionariusza, należy zsumować wyniki bardzo dobre (5) uzyskane w poszczególnych skalach oraz dodać do nich wyniki czterech skal do oceny pamięci, lateralizacji, orientacji, uwagi. Innymi słowy – **należy zliczyć wszystkie oceny 5 uzyskane przez dziecko w całym kwestionariuszu**. Po obliczeniu tej sumy należy odnieść ją do wyników zamieszczonych w tabeli 8.

Wynik ogólny należy obliczyć, zliczając wszystkie zakreślenia cyfry 5 w całym kwestionariuszu (tabela 8).

Tabela 8. Interpretacja wyniku ogólnego dla klasy I

Poziom	Liczba punktów (0–40 max)
Niski	4 do 23
Średni	24 do 33
Wysoki	33 do 40

Niski wynik ogólny oraz niskie wyniki poszczególnych skal wskazują na przyczyny niepowodzeń w uczeniu się czytania i pisania, w tym ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii. Dane te warto porównać z wynikami Skali Ryzyka Dysleksji dla dzieci wstępujących do szkoły (SRD-6) (Bogdanowicz 2011). Rezultaty tej wstępnej oceny ryzyka dysleksji, dysortografii i dysgrafii, stanowią podstawę do zaprogramowania pomocy o charakterze terapii pedagogicznej w okresie klasy I. Na końcu roku szkolnego wskazane jest badanie kontrolne w celu weryfikacji wyników i oceny postępów po całorocznej pracy.

Bibliografia

- Bogdanowicz M. (2005, wyd. poszerzone). Ryzyko dysleksji: problem i diagnozowanie. Gdańsk, Wydawnictwo Harmonia.
- Bogdanowicz M. (2009). Test głośnego czytania „Dom Marka”. Gdańsk, Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych.
- Bogdanowicz M. (2010). Ocena głośnego czytania „Dom Marka”. EduSensus DYSLEKSJA. Zestaw materiałów interaktywnych. Gdańsk, Young Digital Planet.
- Bogdanowicz M. (2011). Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii. Skala Ryzyka Dysleksji wraz z normami dla klas I i II. Gdańsk, Harmonia Universalis.
- Bogdanowicz M. (2010). Ocena ryzyka dysleksji. EduSensus DYSLEKSJA. Zestaw materiałów interaktywnych wspomagających badanie przesiewowe dzieci oraz profilaktykę w zakresie trudności w czytaniu i pisaniu. Gdańsk, Young Digital Planet.
- Bogdanowicz M., Kalka D. (2011). Skala Ryzyka Dysleksji dla dzieci wstępujących do szkoły (SRD-6). Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych.